

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.3993>

DEVİRİM KARŞITI BİR İDEOLOG: EDMUND BURKE AN ANTI-REVOLUTIONARY IDEOLOGUE: EDMUND BURKE

M. Zeki DUMAN*

Öz

19. yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkan üç büyük ideolojilerden biri olan muhafazakârlık, liberalizm ve sosyalizmden farklı bir dünya tasavvuru ortaya koymuştur. Fransız Devrimin dünyayı yeniden inşa etme girişimine karşı çıkan muhafazakârlık, gerek insan, toplum ve evrene gerekse değişim ve ilerlemeye yönelik tutucu kimliğiyle tanınır. Modernliğin uygarlığına karşı insanlığın tarihsel ve kurumsal tecrübesini öne çıkaran ve temelde yeni bir düzeni kurmak için yola çıkan seküler ideolojilere yapmış olduğu eleştirilerle öne çıkan muhafazakârlık, dünyaya, insana ve eşyanın doğasına ilişkin muhafazakâr bir tutum takınmıştır. Muhafazakâr dünya görüşü rasyonalizme, aydınlanmanın radikalizmine ve ilerlemeci tarih anlayışına muhalefet ederek beşerin mükemmel olmadığını, saf aklın soyut tahayyülleriyle yola çıkılamayacağını, adadan kopartılmış olan bireyin özgür olamayacağını ama daha da önemlisi devrimci siyasetin hâkim olduğu toplumlarda sosyal adaletin, özel mülkiyetin ve bireysel hürriyetin yaşanamayacağını iddia etmiştir. Muhafazakâr düşünürler bu iddialardan hareketle bir yandan mevcut toplumsal, siyasal ve kültürel dünyanın devamından yana tavır koymuşlar, diğer yandan geleneğin ve tarihsel deneyimin ürünü olan kadim kurumların ve bu kurumların oluşturduğu toplumsal ve dinsel değerlerin muhafaza edilmesini talep etmişlerdir. Bu anlamda bir tutum olarak muhafazakârlığı karşıt bir ideolojiye haline getiren şeyin, organik ve canlı bir yapı olduğu düşünülen toplumun temel dinamiklerini yıkmaya çalışan devrimci hareketler olduğu söylenebilir. Nitekim muhafazakârlar, devrimci hareketlerin toplumsal düzen ve istikrarı bozmaya girişmesiyle sesini yükseltmeye başlamışlardır. Edmund Burke, bu anlamda hem sesi gür çıkan bir düşünür, hem de muhafazakârlığı bir paradigma haline getiren isim olmuştur. Bu bildiride söz konusu düşünürün neden muhafazakâr olunması ve neden devrimin mantığına karşı çıkılması gerektiği sorusuna, yine kendi yazdığı "Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler" adlı eserinden hareketle cevap verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kavramlar: İdeoloji, Muhafazakârlık, Devrim, Fransız Devrimi, Edmund Burke.

Abstract

Conservatism, one of the three major ideologies that emerged in Western Europe in the nineteenth century, envisaged a world different from liberalism and socialism. The conservatism, which opposes the French Revolution's attempt to rebuild the world, is known for its conservative identity in terms of people, society and the universe, as well as for change and progress. The conservatism, which emphasizes the historical and institutional experience of humanity against the civilization of modernity and stands out with its criticism of the secular ideologies set out in order to establish a new order, has adopted a conservative attitude towards the world, the nature of man and the goods. The conservative world view opposes rationalism, the radicalism of enlightenment, and progressive history. . On the one hand, conservative thinkers have favored the continuation of the existing social, political and cultural world, and demanded the preservation of the ancient institutions and the social and religious values which are the products of tradition and historical experience. In this sense, what makes the conservatism an opposing ideology can be said to be the revolutionary movements trying to destroy the basic dynamics of the society, which is thought to be an organic and living structure. Indeed, conservatives began to raise their voice with the revolutionary movements attempting to disrupt the social order and stability. Edmund Burke, in this sense, is both a prominent thinker and a name that makes conservatism a paradigm. In this paper, it will be tried to answer the question of why this thinker should be conservative and why the logic of revolution should be opposed by his own work called need Reflections on French Revolution.

Keywords: Ideology, Conservatism, Revolution, French Revolution, Edmund Burke

* Doç. Dr., Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Giriş

Bir düşünce akımı olarak 19. yüzyılın Avrupa'sında meydana gelen devrimci hareketlere karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkan muhafazakârlık, temelde rasyonalizmin ve radikalizmin peşinde giden ideolojilere ve bu ideolojilerin dünya, toplum ve düzen tasavvurlarına karşı çıkmıştır. Değişimi, ilerlemeyi, gelişmeyi ve kalkınmayı hedefleyen modern projelere karşı toplumsal dokuyu koruyan geleneklerin önemini ve önceliğini vurgulayan muhafazakârlık, bilginin kaynağını tecrübede görmesiyle hem akli yegâne ölçü alan liberalizmden, hem de dinsel ve geleneksel kurumları alaşağı eden sosyalizmden ayrılmıştır. Muhafazakâr düşünce, olması gerekeni değil, olanı makbul sayan, geleceği öngören saf aklın çıkarımlarını değil, geleneğin ve tarihin bugüne taşıdığı değerleri ve inançları sahiplenilen bir akım olarak, hem kültürün ve alışkanlıkların devamından yana tavır almış, hem de aile, devlet, toplum, kilise gibi kerameti kendinden menkul olduğuna inandıkları kolektif bütünlerin muhafazasını istemiştir.

Muhafazakârlar, sosyal değişimin hayatın en önemli gerçeği olduğu ve buna karşı durmanın beyhude bir çaba olacağı bilincindedirler. Tabii ki her ideolojide olduğu gibi muhafazakârlar içinde de değişimin her türüsüne karşı çıkan radikaller olmuş, ancak bu kesimlerin fundamentalist görüşleri toplumda genellikle kabul görmemiştir. İlmli muhafazakârlar ise, yukarıda da belirtildiği gibi arzu edilmese bile değişimin kaçınılmaz olduğu, zira bunun doğanın bir yasası olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak bu değişimin nasıl gerçekleşeceğine ilişkin hem tereddütleri hem de değişim isteyenlerin gerekçelerine ilişkin şerhleri vardır. Bu konuda öncelikle belirtilmesi gereken husus, muhafazakârlar açısından değişimin arzulan bir şey olmadığıdır. İkincisi, eğer ille de bir değişim olacaksa bunun devrimsel değil, evrimsel olmasını isterler. Dolayısıyla sadece değişim için değişimi istemek, muhafazakârların asla yanaşamayacakları bir husustur.

Muhafazakârlar, süreklilik arz eden bir ahlaki düzenin varlığına inandıkları için bu düzeni değiştirmeye yönelik girişimleri iyi niyetle karşılamazlar. Zira onlara göre organik bir yapısı olan toplumun tarihten bugüne getirmiş olduğu ve geleneklerle, teamüllerle süreklilik kazandırmış olduğu kurumsal işleyişi baltalamaya dönük her türlü çaba ilerleme, gelişme ve değişme adına savunulamaz. Onun için toplum ve düzen üzerinde yapılacak herhangi suni bir müdahalenin toplumsal dokuyu zedeleyeceğine inanırlar ve ihtiyat prensibi gereği bu tür durumlarda daha sağduyulu, basiretli ve geleceğin olası risklerini de göz önüne alarak davranmanın gerekliliğini vurgularlar. Muhafazakârların, devrime karşı çıkmalarının en önemli nedeni insanın doğasına ilişkin kötümser bir bakışa sahip olmalarıdır.

Muhafazakâr düşünce, genellikle sistematik ve akılcı düşüncelerden hoşlanmadığı gibi saf aklın öncülüğünde formüle edilmiş olan toplumsal mühendislik projelerinden de hoşlanmaz. Bunun nedeni, muhafazakârlığın soyut akla olan güvensizliğidir. Temeli Hıristiyan öğretisinde olan insanın doğuştan günahkâr olduğu ve dünyaya kötü bir varlık olarak geldiği anlayışından esinlenen muhafazakârlar, insanın kusurlu olmasını ve beşeri aklın yetersiz oluşunu gerekçe göstererek akli yücelten doktrinlere, felsefelere ve ideolojilere karşı gelmişlerdir. Devrimciler genellikle geleneğe karşı akli ve aklın ürünü olan düşüncelere kıymet verdikleri için muhafazakârlar bu türden yaklaşımlara şüpheyle bakmışlar ve insanın muhakeme gücüne ve entelektüel kapasitesinin sınırlılığına vurgu yapmışlardır.

İnsan tabiatı hakkındaki muhafazakâr düşüncenin kötümserliği bir tutum olarak da kendisini ortaya koymuş ve muhafazakâr düşünürler, insani melekeleri, akli ve bilimi her şeyin üstünden tutan aydınlanmacı felsefeyi ve devrimciliğin rasyonalizmini kıyasıya eleştirmişlerdir. Muhafazakârlar, sadece akli rehber edinip onun izinden gitmenin sakıncalarına değinmekle kalmamışlar, aynı zamanda bir örnek olay olarak sürekli akli öne çıkararak Fransız Devriminin insanlığa vaat ettiği özgürlük, eşitlik ve kardeşlik projesinin başarısızlığına da işaret etmişlerdir. Sürekli devrimin şiarı olan hümanizmin ve akılcılığın ürünü olan devrimci hareketin Fransa'da terör ve şiddeti estirdiğine, binlerce kişinin giyotinden geçirilerek büyük bir insan kıyımına neden

olduğuna, aristokrasiyi ve Tanrının yeryüzündeki gölgesi konumundaki kiliseye saldırıldığına ve kutsal kilisenin ve özel mülkiyetine el konulduğunu vurgulamışlardır.

1. Bir Toplumsal Dönüşüm Projesi Olarak Devrim(cilik)

İnsanlık tarihinin her döneminde karşımıza çıkan devrimler, her ne kadar sınıfsal bir mücadele gibi görünse de aslında siyasi ve ideolojik temeli bulunan hareketlerdir. Devrim, mevcut siyasal düzenden bir kopuştur. Siyasetin toplumsal meşruiyetini kaybetmesi veya yöneticilerin toplumun büyük bir kesiminin desteğini yitirmesi durumunda darbenin ayak sesi duyulmaya başlanır. Devrim zamanın tanımladığı yerde mekânın yeniden inşa edilmesi olarak tanımlanabilir. Devrimler ne bir şiddet yoğunluğuyla ne de bir kurumlar toplamına indirgenebilir, Decoufle'nin deyimiyile (1991:139 devrim, "inşa edilmeden önce sezilip kavranan bir başka dünyaya yönelik bir projeye dayanır ve işte bu nedenle de hem kolektif zihinsel tasarımları hem de edimleri içinde çözümlenmelidir.

İnsanlık tarihinin 18.ve 19. yüzyılı, bir devrimler tarihi olarak okunabilir. Zira bu yüzyıllarda toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamı altüst eden, eski yapıları ortadan kaldırıp yenilerini koyan hareketlerin başında devrimler gelmiştir. 1789 Devrimi yanında, 1649 İngiliz Devrimi, 1763 Amerikan Devrimi, 1847 Avrupa Devrimleri ve 1917 Bolşevik Devrimi de eklenebilir. Ancak emek-yoğun üretimin ve geleneksel yaşamın baskın olduğu tarım toplumundan, seri üretimin, makineleşmenin, kentleşmenin ve bireyselliğin söz konusu olduğu modern toplumlara geçişi sağlayan iki önemli devrimden söz edilebilir. Bunlardan biri dünyanın dört bir yanına yaydığı düşüncelerle mevcut siyasal yapıları alaşağı eden, ulusal egemenliği, evrensel hukuku ve sosyal eşitliği dillendiren Fransız Devrimi'dir, diğeri de üretim, tüketim ve dağıtım gibi geleneksel sosyal düzeni besleyen ekonomik ilişkilerin baştan aşağı değiştirilmesine ve teknolojiyi ve kapitalist sistemi güçlendiren Sanayi Devrimi'dir.

Modern uygarlığı şekillendiren bu iki olgunun sadece Avrupa kıtasıyla sınırlı kalmadığını sonuçları itibariyle bütün dünyayı etkisi altına aldığını söyleyebiliriz. Özellikle toplumdaki soylulardan ziyade soyluluk ilkesini yıkararak merkezi devlete karşı toplumsal bir direnişi simgeleyen Fransız Devrimi (Furet, 1978:45) ve üretim sürecinde insan gücünün yerine makineyi ikame eden Sanayi Devrimi hem Avrupalı halkların hem de tüm insanların alışlageldiği geleneksel yaşamlarını baştan aşağıya değiştirmiştir. Söz konusu devrimler, toplumda meydana getirdiği değişimle, var olan sosyal yapıları, dini inançları ve bu inançları temsil eden kurumların gücünü ve etkisini de zayıflatmıştır. Bu anlamda hiçbir devrim sanıldığı veya düşünüldüğü gibi kendiliğinden meydana gelmediği gibi kansız ve şiddetsiz bir biçimde de sonuçlanmamıştır. Çünkü devrimler, Black'ın deyimiyile (1989:72) şiddet veya şiddet tehdidi içeren güçler arası bir mücadeledir ve genellikle toplum içinde belli kesimlerin hoşnutsuzluğunu ifade etmektedir. Örneğin Avrupa'daki devrimlere bakıldığında, özellikle burjuva sınıfının devrimde büyük bir rolü olduğunu görmekteyiz.

Aynı şekilde İngiliz Devriminin meydana gelmesinin temel nedenlerinden birisi, kapitalizmin, özel mülkiyetin ve pazar ekonomisinin gelişmesinin bir sonucu olarak güçlenen sermaye sınıfının gücü ölçüsünde siyasete nüfus edememesidir. 19. yüzyılın başında İngiltere'de mutlak monarşiye karşı verilen mücadele hem kırsal bölgelerde hem de kentlerde çok ciddi boyutlara varan şiddetli eylemler ve büyük acılara yol açan sınıfsal çatışmalara sahne olmuştur (Moore, 2003:30-57). Dolayısıyla hangi devrime bakarsak bakalım, karşımıza yöneticilerin hâkim olduğu düzeni değiştirmeye çalışan ve yerine yeni bir rejim kurmayı amaçlayan devrimci güçler çıktığını göreceğiz. Devrimler yeni bir tarih, toplum ve düzen inşasına girişirler. Bunu yaparken devirdikleri düzeni lanetlemekten de geri durmazlar. Onun için her devrim, kendisini yeni bir başlangıç olarak takdim eder ve ardından büyük bir yıkıma neden olur.

Muhafazakârlık, bu yıkımın mantığını sorgulayan ve devrimlerin sanıldığı gibi özgürlüğün mücadelesi olmadığını olsa olsa belli sınıfların çıkarlarını korumaya dönük bir savaşım olduğunu düşünmüştür. Çünkü muhafazakâr düşüncenin vurguladığı düzen, var olan yani toplumun

organik bütünlüğünü sağlayan düzendir. Onun için herhangi bir radikal değişim yani devrimci bir girişim, söz konusu bütünlüklü yapıyı tahrip edecektir. Bunu engellemenin tek yolu devrime karşı durmaktır. Nitekim devrim karşıtı görüşleriyle bilinen ve aynı zamanda muhafazakâr düşüncenin kurucu babalarından biri olarak tanınan Edmund Burke, bütün eleştirilerini söz konusu devrimin kötülüklerine yönelik yapmış, Fransa'daki devrimi lanetlemiş ve Fransızların böyle bir şeye cüret etmelerini yani kurucu aklın özentiliklerine kapılıp bütün bir toplumu devlet gücü kullanarak değiştirmeye kalkışmalarını da esefle, hayretle ve şaşkınlıkla izlediğini söylemiştir (Özipek, 2017:98-99).

2. Edmund Burke ve Devrim

İrlanda asıllı İngiliz felsefeci ve siyasetçisi Burke, yazdığı "Fransa Devrimi Üzerine Düşünceler" adlı eserle hem devrimlerin sosyolojisini yapmış hem de muhafazakâr düşüncenin ete kemiğe bürünmesini ve politik bir ideoloji haline gelmesini sağlamıştır. Devrim karşıtı bir ideolog olarak da görülebilecek olan Burke, sosyal analizini devrimler üzerinden yapmaya, devrim ruhunu ateşleyen duyguları anlatmaya çalışmıştır. Aydınlanmanın bireysel akla biçtiği rolü ve bu rolün toplumsal ve siyasal alanda nasıl şekillendiğini ama daha da önemlisi döneminde bütün Avrupa'yı kasıp kavuran devrim ruhunu, "küstah bir otoritenin tezahürü" olarak değerlendiren açık bir biçimde devrime tavır koymuştur.

Edmund Burke, Fransa'daki devrimin ayak sesini duyduğu için devrime ilişkin duygularının ilk ifadesini o dönem Fransa'da yaşayan İrlanda'lı bir dostuna yazdığı 9 Ağustos 1789 tarihli mektubunda dile getirmiştir. Devrimi hayretle karşılayan Burke, Fransız halkının devrimcilerin son derece soyut olan politik fikirlerinin peşinde koşmasını akılla ve erdemle açıklanamayacağını söyleyerek yaşananları vahşet ve terörizm olarak değerlendirmiştir. Devrimle hesaplaşan Burke, devrimci şiddetin gölgesinde iktidar mücadelesine girişen Fransızların hayatlarında en büyük hatayı yaptıklarını iddia etmiştir, çünkü ona göre yapılanlar tek kelimeyle insanoğlunun bugüne kadar uğruna canını feda ettiği bütün maddi ve manevi değerleri yok etmiştir.

Devrim karşıtı yazılarında Burke devrimin *ethosunu* arkeolojik bir okumadan geçirmek suretiyle, devrimcilerin niyetlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre devrim düşüncesi yapıcı olmaktan, ihya ve inşa etmekten çok yıkıcı niteliğiyle insanoğlunun giriştiği acımasız bir eylemdir. Devrimler sanıldığı gibi özgürlük yolunda atılmış adımlar olmadığı gibi aydınlanma rasyonalizminin göklere çıkardığı eşitlik ve adalet gibi kavramların hayata geçirilmesini amaçlayan girişimler de değildir. Devrim, insanoğlunun bugüne kadar yapıp ettiklerini sürdürmekten ve onları korumaktan vazgeçtiği, tarihin sınavından başarıyla geçen ve toplumsal düzen ve istikrarı sağlayan kurumlarını bir anda yıkmaya karar verdiği aptalca bir eylemdir.

Burke'un düşüncesine göre devrim, soyut düşünce evreninden beslenen ve uçuk fikirler uğruna girişilen çabalarla toplumun dokusunu ve kültürel iklimini tehdit eden bir fiildir. Tarihin akışını değiştirmeyi, tarihin döngüselliğini koparmayı ama daha da önemlisi toplumsal hafızaya format atmak suretiyle geçmişin kadim bilgeliğinin yarattığı tüm tecrübe ve birikimi ortadan kaldırmayı hedefleyen devrimler, olsa olsa insanın kendi eliyle kazdığı kuyuya yine kendisinin düşmesidir. Tarihi sıfırlamak suretiyle yeni bir tarihsellik başlatma fikrinden beslenen devrimler hiçbir zaman başarılı olamayacaktır. Bu görüşlerden hareketle Burke'un devrim karşıtı bir tutum takınmasını özellikle de Fransız Devrimini eleştirmesini iki açıdan değerlendirmek mümkündür.

Birincisi, Burke'un tarihsel değişime, kurumlara, yapılara, değerlere, inançlara, teamüllere, kısacası toplumu oluşturan ilişkiler ağına yönelik düşüncelerini içeren eleştirilere odaklanmak gerekir. Zira ona göre devrimler kurulu düzenleri sadece değiştirmekle kalmazlar, tarihin yarattığı toplumsal, geleneksel ve kültürel mirası da yok ederler. Örneğin Fransız Devrimi sadece bir düzen değişikliği değildir, aksine felsefi fanatiklerin hayallerini gerçekleştirmek adına o güne kadar Avrupa medeniyetini birleştiren en önemli iki gücün -soyluluk ve din- ortadan kaldırmaya çalışmalarıdır. Radikalizm, geleneğe başkaldırarak o güne kadar toplumu bir arada tutan ahlaki, dini ve etik kuralları yıkmış, Fransa toplumunun anlam dünyası, devrimcilerin fanatikliği

nedeniyle dağılmıştır. Fransa'da sağduyu yerini serseriliğe, basiret yerine körlüğe ve düzen yerini belirsizliğe bırakmıştır. İkincisi, Fransız Devrimi insan doğasının aykırı bir harekettir. Devrim insanın doğal duygularına karşı bir isyandır. Kolektif hafızanın yok edilmesi, kültürel mirasın yakılmasıdır ve insan haklarının gasp edilmesidir. Devrimin dayandığı fikirler yapaydır. Elitisttir, jakobenisttir, rasyonalisttir ve pozitivisttir (Duman, 2004:278-286).

Burke'a göre genelde devrim, özelde de Fransız Devriminin esas amacı, toplumda var olan eşitsizlikleri, haksızlıkları ortadan kaldırmak, gerçek anlamda bireysel özgürlüğü ve mutlak anlamda adaleti sağlamak değildir. Aslında iktidar mücadelesini barındıran ve temelde sınıfsal karakteriyle de dikkat çeken devrimin ana amacı, toplum denilen örgütlü yapının dağıtılması, insanları bir arada tutan bağların kopartılması ve Tanrı krallığını yeryüzünden kaldırılmasıdır. Nitekim Burke, beraberinde radikal bir kopuşu getiren devrimin insanlığın, toplumların binlerce yıllık tarihi tecrübeyle vücuda getirdiği tarihsel birikimini adeta hallaç pamuğu gibi savurmakta olduğunu, var olan düzenin ortadan kaldırıldığını ve tüm kazanımların değişim adına heba edildiğini iddia etmiştir (Işık, 2016:207). Ona göre devrimler, insanın; doğaya, topluma, inanca ve Tanrıya karşı haddini aşmasıdır. İnsanın böyle bir şeye cüret etmesi, kendi aklıyla alay etmesinden başka bir şey değildir.

Burke'un eleştirilerinde de gördüğümüz, aydınlanmacı rasyonalizmin insan doğasına müdahale etmesi ve Fransız Devriminin geleneksel sosyal düzeni ortadan kaldırması, muhafazakâr düşüncenin bu iki temel karşıtlık üzerinden şekillenmesine neden olmuştur. Burke'un muhafazakârlığı, aslında toplumsalın birey üzerindeki, geleneğin ise yenilik karşısındaki önceliğini içermektedir. Nitekim Burke Fransız Devrimini diğer devrimlerden ayırırken bu iki gerçeğe işaret eder. Ona göre söz konusu devrimin en önemli özeliği, tarihin zincirinin kırılmak istenmesi, yani yeniliğin geleneğe galip gelemeğe çalışması diğeri de devrimcilerin ülkelerini düz beyaz bir kâğıt olarak görerek olağanüstü kibirliliği ve siyaseti bir "çıplak kral"la inşa etmek istemeleridir (Beneton, 1988.16-42). Burke'e göre (2016:57), her ne sebeple olursa olsun hiç kimse devrime yeltenmemelidir, zira devrim başta doğal aristokrasi ve kilise olmak üzere hukuku yok ederek anarşiye, terörizme, şiddete ve kaosa neden olmaktadır.

Genelde devrimleri özelde de jakobenizmi eleştiren Burke (2013:80), "Tanrılardan korkarız krallara huşuyla, parlamentolara muhabbetle, hâkimlere görev hissiyle, rahiplere hürmetle ve soyluluğa saygıyla bakarız" diyerek gerçekte geçmişi temsil eden ne varsa hepsine karşı derin duygular içinde olduğunu belirtmek suretiyle kadim kültüre karşı hislerini ifade etmiştir. Burke (2016:50) devrimlerden hiç mi hiç hoşlanmamıştır. Bu hoşlanmayışının nedenini Fransız aristokrat arkadaşı Charles-Jean Feançois Depont'a yazdığı bir mektupta, şöyle ifade etmiştir (2016:60): "Emarelerini sıklıkla kürsülerden aldığımız devrimlerden haz etmeyişimi; bizi terk edip başka diyarlara giden değişim ruhu; bize ve sizlere rağmen tüm kadim kurumların topyekûn hakir görülmesidir." Devrimlerin değişim, ilerleme veya yenilik ruhunu genel olarak bencil bir ruh halinin ve dar görüşlülüğün sonucu olarak değerlendirerek insanların hiçbir zaman geriye atalarına dönüp bakmayan bir gelecek neslini arzu etmeyeceklerini ifade etmiştir.

Burke açısından Fransız devrimcileri sadece Fransa'yı değil bütün medeniyetleri tehdit eden bütünsel bir yıkımın mimarlarıdır. Devrimcilerin, Aydınlanma rasyonalizminin felsefesine inanarak giriştikleri toplumsal mühendislik projesi, sanıldığı gibi aksine bir inşa faaliyeti değil, toplumsa bir yıkımdır (Mollaer, 2009:38). Fransa'daki devrim, dünyada bugüne kadar meydana gelen olayların en hayret verici olanıdır. Devrimle, "hafif meşreplik ve yabanilikle örülü bu tuhaf kaos ortasında her şey tabiatının dışına çıkmış; her türden suç, bin bir çeşit tiyatro gösterisine sirayet etmiş görünmektedir. Bu korkunç derecede trajikomik sahneyi izlerken, birbirine zıt tutkular mecburen birbirini takip etmekte, zaman zaman da zihnimizde birbirine karışmaktadır, aşağılamanın ardından öfke; kahkahanın ardından gözyaşı ve küçümsemenin ardından korku" hâkim olmuştur (Burke, 2016:27). Küstah bir otoritenin tezahürü olan devrim (2016:67), sonradan telafisi mümkün olmayan sonuçlara yol açacak ve bundan dolayı başta akli selim olanlar ve yöneticiler bu durumu kabul etmemeliler.

Bir yandan devrimcileri suçlarken diğer yanda devrime neden olan şartların, yöneticilerin yapmış oldukları hatalardan kaynaklandığını ifade eden Burke, öncelikle halkın hoşnut tutulması, moral değerlerinin korunması, özgürlük ve eşitlik ilkeleriyle adaletli bir rejimin kurulmasının önemini vurgulamıştır (Aktaş, 2004:174). Aksi durumda, yani iktidarlar söz konusu hususlarda gereken hassasiyeti göstermeyip toplumun birlik ve bütünlüğüne zarar verirlerse halkın farklı ideolojilere kayması ve bunun bir neticesi olarak da devrimlerin baş göstermesi kaçınılmaz olacaktır. Onun için yapılması gereken ilk şey, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da toplumun organik yapısının, dini inançlarının, geleneksel değerlerinin ve kadim kurumlarının muhafaza edilmesi bunların üzerinde herhangi suni bir müdahalenin gerçekleştirilmesine izin verilmemesi gerekir.

Devrimcileri hedef alan Burke, sağduyuyu, basireti ve hikmeti hiçe sayan radikalizmin, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik vaatlerinin bir hayalden ibaret olduğunu ve bunun gerçekleşmesinin de mümkün olmadığını düşünmüştür. Ona göre (2016:55), “özgürlüklerini, ancak kendilerini yöneten hükümeti zayıflatarak ve hükümetin yürüttüğü faaliyetleri tehlikeye atarak garanti altına almış olsalardı ve başkalarındaki keyfi yönetime karşı toplumsal kargaşadan daha iyi bir çıkış yolu olmadığını inanmış olsalardı, atalarımız Devrim’i akliselim kişileri olarak nam salarlardı.” Oysa tarih bize çılgınlıklara kalkışanların hiçbir zaman iflah olmadıklarını, aynı şekilde kurulu düzene kasteden, toplumun inançlarına ve değerlerine saldıran hiç bir girişimin de muvaffak olmadığını göstermiştir. Ayrıca yazara göre Fransa’da gerçekleşen devrimin kazananı da olmamıştır ve olmayacaktır.

Arkadaşı Depont’a yazdığı mektupta bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (2016:64): “Elde ettiğiniz kazanımları bir hesaplayın; sizi yönetenlere kendilerinden önceki tüm halefleri ve çağdaşlarını ve hatta hakikaten aşağılık bir konuma düşene kadar bizzat kendilerini hakir görmeyi öğreten o abartılı ve cüretkâr fikir yürütmelerle elinize ne geçtiğini bir görün. Fransa, bu iftira dolu yolu tutarak, apaçık badireler uğruna, diğer ulusların birçok lütfuna mazhar olmak için ödediği bedelden çok daha büyük bir bedel ödemiştir.” der ve devam eder, “O evrensel krallığın yerel kurumları, boyun eğen toplumlarını bir arada tutan bağları bütünüyle birbirinden ayırıp lime lime etme ve toplumu, ilkel prensiplerin asosyal, medeniyetsiz ve birbiriyle alakasız kaosu içinde eritip adeta yok etme özgürlüğüne ve sözüm ona şartlı bir iyileştirme gayesiyle hareket etme keyfiyetine sahip olamaz” (141). Devrimcilerin devleti ele geçirip yeniden tanzim etme girişimlerini küstahlık ve kabalık olarak değerlendiren yazar, yeni bir düzen uğruna tarihin bugüne kadar getirdiği birikimin heba edilmesini kabul etmez.

Burke, Fransız Devrimin şiarı olan özgürlüğün, eşitliğin ve adaletin asla ama asla gerçekleşmeyeceğinden emindir. Zira ona göre söz konusu vaatlerin içeriği boştur, çünkü son derece soyut olan fikrilerin birer ürünüdür. Soyut fikirlerin peşinden gitmek dipsiz bir kuyuya dalmak gibidir. Ayrıca devrimin insanları eşitlemeye çalışması da beyhudedir. Çünkü insanlar zaten eşit olmadıkları gibi onları eşitlemeye çalışmak da doğru değildir. Burke’a göre (2016:79-91), “farklı vasıflara sahip yurttaşlardan oluşan tüm toplumlarda, kimi vasıflar, ilk sırada yer alır. Bu nedenle, toplumu eşitlemeye çalışanlar, aslında sadece doğal düzeni değiştirip bozarlar. Aslında zeminde olması gereken bir yapıyı havaya kurarak, toplum denen binaya fazladan yük bindirirler.” İnsanlar eşit haklara sahip olmalılar ancak eşit şeylere sahip değillerdir ve olmamalıdır.

Sonuç

Muhafazakâr düşüncenin en önemli özelliği devrim karşıtı olmasıdır. Bir ideoloji olarak muhafazakârlığın ontolojik temelinde toplumun mevcut yapısının muhafaza edilmesi düşüncesi yer alır. Muhafazakârlar, radikal değişim projelerine, toplumu üstten değiştirmeye çalışan girişimlere ve otoriteyi alaşağı etmeye dönük çabalara karşı çıkmışlardır. Devrimci dönüşümü amaçlayan her tür niyete karşı çıkarak, değişimin ancak tarihsel sürecin doğal bir sonucu olarak gerçekleşebileceğini düşünmüşlerdir. Yaşanılan zamandan kopmayı hedefleyen çabalar beyhude

olarak değerlendirilmiş, zira bu türden hedefler toplumun kimliğini oluşturan geçmişin ve geçmişin barındırdığı kültürel mirası, kolektif hafızayı ortadan kaldırmayı amaçladığını iddia etmişlerdir. Tarihsel tecrübenin ürünü olan gelenekleri, soyut aklın ürettiği değişim projelerine kurban edilemeyecek kadar yüce bir değer olarak görmüşlerdir.

Muhafazakârlık genellikle karşı çıktığı, itiraz ettiği ve eleştirdiği şeylerle anılmaktadır. Zaten devrim karşıtı bir ideoloji olarak anılmasının temel nedeni de budur. Muhafazakârlar uyarılmaktadırlar, yenilik, ilerleme ve değişim uğruna yapılan reform veya devrimler, bireylerin selameti ve toplumun güvenliği açısından makbul sonuçlar doğurmazlar. Devrimler her zaman için insanları acı ve gözyaşı içinde bırakmış, devrim uğruna terörizm ve şiddet baş göstermiş, savunulan veya vaat edilen değerler uğruna binlerce insan yaşamını yitirmiş kısacası devrimle insanlık bir arpa yol almamıştır. Bir şey yapmaktansa hiçbir şey yapmamak en iyisidir ve bir muhafazakâr her zaman, Oakeshott'ın sözleriyle "tedavinin hastalıktan daha kötü olmadığı" konusunda emin olmak isteyecektir (Heywood, 2016:99). Onun için muhafazakârlar sağduyuyla, akliselikle, basiretle ve hikmetle hareket etmenin her zaman için en doğru yol olacağını savunmuşlardır.

Muhafazakâr düşüncenin kurucu ismi Edmund Burke, gerek devrimin nedenlerine, gerekse de sonuçlarına ilişkin yaptığı ikaz ve eleştirilerle muhafazakârlığın kendi içinde tutarlı bir ideoloji haline gelmesini ve bir tutum olarak da bugüne gelmesini sağlamıştır. Burke'un hitabeti yanında diğer en önemli özelliği devrim karşıtı bir ideolog olmasıdır. Onun bütün derdi insanları yıkıma sürüklediğini düşündüğü ve irrasyonel bir amaçla yola çıkmış olan devrimi mümkünse engellemek değilse sonuçlarından uzak durulmasını sağlamaktır. Burke, bütün gücüyle eleştiri oklarını Fransız Devrimcilerine yöneltmiş, onları çok ağır ithamlarla suçlamış ve yapılan şeyin aslında sadece Fransız toplumuna değil bir bütün olarak insanlığa ihanet olduğunu haykırmıştır. Burke (2016:90), "Dizginlerinden boşanıp, Doğu rüzgârı gibi ansızın patlak verip, çıkardıkları kasırgayla yeryüzünü silip süpürmelerine ve enginlerin kaynaklarını paramparça ederek bizi boğmalarına izin vermeyin" diyerek devrime geçit verilmemesini istemiştir.

KAYNAKÇA

- Akkaş, H. H. (2004). *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Beneton, P. (1988). *Muhafazakârlık*. (Çev. C. Akalın), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Black, C. E (1989). *Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri*. (Çev. M.F. Gümüş), Ankara: Verso Yayınları.
- Burke, E. (2013). *Modernite, Politika ve Estetik*. (Çev. M. Şenses), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Burke, E. (2016). *Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler*. (Çev. O. Arslan), Ankara: Kadim Yayınları.
- Decoufle, A. C. (1991). *Devrimler Sosyolojisi*. (Çev. M. Aközer), İstanbul: İletişim Yayınları,1991.
- Duman, F. (2004). *Aydınlanma Devrim Eleştirisinden Karşıtlığın Edmund Burke*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Furet, F. (1978). *Fransız Devrimini Anlamak*. (Çev. A. Kuyuş), İstanbul: Alan Yayınları.
- Heywood, A. (2016). *Siyasi İdeolojiler*. (Çev. L. Köker), Ankara: BB101 Yayınları,
- Işık, S. (2016). *Devrim ve Düzen: John Locke ve Edmund Burke'te Devrim Düşüncesi*, Ankara: Kadim Yayınları.
- Mollaer, F. (2009). *Muhafazakârlığın İki Yüzü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Moore B. (2003). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*. (Çev. Ş. Tekeli- A. Şenel), Ankara: İmge Kitabevi.
- Özipek, B.B. (2017). *Muhafazakârlık: Akıl, Toplum Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.